

Van schilderen volgens de regels naar schilderen met kleur

Het jaar 1897 luidt een nieuwe tijd in voor Matisse: in dit jaar maakt hij kennis met impressionistische schilders als Camille Pissarro. Bovendien verblijft hij in 1898 een tijd in Zuid-Frankrijk – in Toulouse en op Corsica. Deze invloeden worden duidelijk zichtbaar in zijn werk: Matisse breekt met de academische restricties van donkere tonen, vaststaande thema's en realisme, en brengt licht en kleur in zijn palet. De reactie van zijn schildervriend Henri Evenepoel op de nieuwe landschappen vol kleur is tekenend voor de nog altijd heersende academische opinie: 'Ik zag mijn oude vriend Matisse, hij was een paar dagen terug van Corsica. Hij bracht me enkele buitengewone studies, die geschilderd leken door een gekke, epileptische impressionist! Ik zei hem recht in zijn gezicht dat hij gek was om zijn talent als schilder zo te verspillen'. Maar voor Matisse betekende deze periode een openbaring, die een overgang markeerde van schilderen met regels naar schilderen met kleur. In 1889 leest Matisse bovendien Paul Signacs manifest *Van Eugène Delacroix tot het Neo-Impressionisme*, waarin de theorie van het scheiden van de elementen kleur en licht wordt behandeld. De schilder benadrukt daarbij *dán* eens de kleur, dan weer het licht. In het werk *Notre-Dame* (cat. 6) uit 1900 is goed te zien hoe Matisse dit principe verwerkt. Het gezicht op de kathedraal dat hij vanuit zijn atelier in Parijs zag en meerdere malen heeft geschilderd, toont de overgang van een impressionistische toets naar een harmonie van pure kleur. Het atmosferische beeld van de kathedraal, schitterend in het middaglicht, vormt een sterk contrast met de donkere en rijk gekleurde Seine met boten eronder.

Wanneer de pointillistische schilders Paul Signac en Henri-Edmond Cross Matisse uitnodigen om de zomer van 1904 in Saint-Tropez door te brengen, aarzelt hij geen moment. Deze zomer zal voor hem in het teken staan van een kleurexperiment volgens het neo-impressionisme. Het pointillisme is voor Matisse op dat moment een belangrijk aanknopingspunt voor zijn onderzoek naar kleur. Deze stijl kenmerkt zich door het zetten van losse streepjes of puntjes (pointillisme) in pure, complementaire kleuren naast elkaar, om zo een compositie op te bouwen. Een mooi voorbeeld is *Papegaaitulpen* uit 1905 (cat. 7).

In tegenstelling tot het impressionisme streven de pointillistische schilders niet naar een vluchtige impressie van de werkelijkheid, maar naar het opbouwen van een compositie uit licht en kleur. Het is in 1904 zeker geen nieuwe stroming; onder invloed van Seurat, de geestelijke vader van het pointillisme, schilderde Van Gogh al in 1886 de moestuinen van Montmartre in een pointillistische stijl (cat. 8). De rigide en tijdrovende techniek voldoet Van Gogh echter niet en zal Matisse ook maar kort bezighouden, maar betekent voor deze laatste wel een bevrijding van de impressionistische verbeelding van de realiteit. Het werk *De lichte maaltijd (De baai van Saint-Tropez)* (cat. 9) toont een vroege toepassing van complementair kleurcontrast – bijvoorbeeld de blauwe omlijning van een oranje wolk – maar een impressionistische toets is wel nog aanwezig, zoals in de staccato gele streken in het midden van het schilderij, die het lichtspel op het golvende zeeoppervlak moeten verbeelden. De stralende mediterrane zonsondergang wordt gadegeslagen door Matisse' vrouw en zoontje op het strand. Matisse werkt lang aan het schilderij; voorstudies en ondertekeningen tonen aan dat hij lang worstelt met het werk en met de techniek, omdat de pointillistische aanpak van Signac botst met Matisse' begrip van Cézanne (cat. 10). Hij merkt dat wanneer hij met pointillistische toetsen zo dicht mogelijk bij zijn natuurwaarneming wil blijven, de kleurvlakjes afbreuk doen aan de helderheid en allure van de lijnen. Matisse' ideaal om een pointillistische variant van Cézannes methode te maken, blijkt onmogelijk. Na enkele succesvolle pointillistische schilderijen kiest Matisse dan ook voor een nieuwe benadering, waarbij hij platte vlakken van pure kleur schildert: het fauvisme (cat. 11).